

Rīgā, 2016. gada 30.oktobrī

Adresāts:
SIA "Kaugas"
Reģ.nr. 52103074671
Pļavu iela 17
Liepāja LV-3411, Latvija

Kopija (elektroniski):
Dabas aizsardzības pārvalde
Baznīcas iela 7
Sigulda LV-2150, Latvija
E-pasts: daba@daba.gov.lv

JAUNSMILTENES ALEJAS IZVĒRTĒJUMS ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO BEZMUGURKAULNIEKU SUGU SAGLABĀŠANAS KONTEKSTĀ

EKSPERTA ATZINUMS
Nr. 2016/5

1. EKSPERTA ATZINUMA SAGATAVOŠANAS MĒRĶIS UN UZDEVUMI

Eksperta atzinuma sagatavošanas mērķis ir pēc SIA "Kaugas" lūguma, Dabas aizsardzības pārvaldes (turpmāk – DAP) publiskā iepirkuma "Aleju apsekošana un izvērtēšana" (Nr. DAP2016/22) (turpmāk – iepirkums) ietvaros **sniegt sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta viedokli par Jaunsmiltenes alejas (turpmāk – Alejas) nozīmi īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanas kontekstā**. Atbilstoši iepirkuma tehniskajā specifikācijā noteiktajam, eksperta atzinuma sagatavošanas laikā ir pievērsta uzmanība šādiem uzdevumiem – Alejas inventarizācijas (lauka apsekojuma) laikā pārbaudīt, vai tajā ir konstatējama īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu vai šo sugu dzīvotņu klātbūtne (1), raksturot īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu dzīvotņu kvalitāti (2), apkopot publiski pieejamajā zinātniskajā literatūrā, datubāzes un citos informācijas avotos iekļauto informāciju par Alejā līdz šim konstatētajām īpaši aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām (3), balstoties uz iepriekš minēto informāciju, novērtēt Alejas pašreizējo stāvokli un ilgtermiņa tendences īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu un šo sugu dzīvotņu saglabāšanas kontekstā (4), sagatavot rekomendācijas Alejas apsaimniekošanai īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu un šo sugu dzīvotņu saglabāšanas kontekstā (4), kā arī sniegt Alejas pašreizējo robežu izvērtējumu īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu un šo sugu dzīvotņu saglabāšanas kontekstā (5).

Eksperta atzinums ir sagatavots par sugu grupu – bezmugurkaulnieki. Eksperta atzinumā ir aplūkota informācija par 14.11.2000. LR MK noteikumos Nr. 396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo sugu sarakstu" uzskaitītajām īpaši aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām un šo sugu dzīvotnēm. Papildus ir aplūkota informācija arī par dabiskajiem meža biotopiem (Ek u.c. 2002) un Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamajiem meža biotopiem (Auniņš 2013) raksturīgajām bezmugurkaulnieku indikatorsugām, jo tās var palīdzēt novērtēt Alejas nozīmi kopējās bezmugurkaulnieku daudzveidības kontekstā, kā arī norādīt uz atsevišķu īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu klātbūtni. Informācija par citām bioloģiskās daudzveidības vērtībām, to skaitā īpaši aizsargājamajiem biotopiem nav šī eksperta atzinuma kompetencē.

Eksperta atzinums ir sagatavots divos identiskos eksemplāros (katrs uz 9 lpp.) – viens no tiem tiek iesniegts atzinuma pasūtītājam SIA "Kaugas, otrs paliek atzinuma autora rīcībā. Atbilstoši iepirkuma tehniskajā specifikācijā noteiktajam, eksperta atzinums pasūtītājam tiek papildus iesniegts elektroniski *docx formātā. Atbilstoši 16.03.2010. LR MK noteikumos Nr. 267 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu sertificēšanas un darbības uzraudzības kārtība" noteiktajam, informācija par šo eksperta

atzinumu, kā arī atzinuma kopija elektroniskā formātā gada nogalē tiks iesniegta Dabas aizsardzības pārvaldē. Eksperta atzinums ir sagatavots atbilstoši 30.09.2010. LR MK noteikumos Nr. 925 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturs un tajā ietvertās minimālās prasības" noteiktajam.

2. EKSPERTA ATZINUMA SAGATAVOŠANAS METODES

2.1. ALEJAS ĢEOGRĀFISKAIS NOVĪETOJUMS

Aleja atrodas Smiltenes novada Blomes pagastā, tās centra koordinātes (LKS-92): X604911, Y370181, zemes kadastra Nr.94460020061 (Aleja daļēji ietilpst arī līdzās pieguļošo zemesgabalu teritorijā). Alejas ģeogrāfiskā novietojuma kartoshēma ir parādīta 1.attēlā. Aleja novietota nelielā apdzīvotā vietā – Jaunsmiltēnē. **Aleja ir aizsargājama, tai ir dabas pieminekļa statuss**, taču tā nav Natura 2000 teritorija un ir novietota ārpus citām īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (Dabas aizsardzības pārvaldes dabas datu pārvaldības sistēma "Ozols", turpmāk - DAP Ozols).

1. attēls. Jaunsmiltēnes alejas ģeogrāfiskā novietojuma kartoshēma (LKS-92 koordinātu sistēma, ziemeļu virziens norādīts attēla augšējā kreisajā stūrī). Alejas robežu dati: Dabas aizsardzības datu pārvaldības sistēma "Ozols" (skatīts 30.10.2016.). Pamatnes dati: 5.etapa ortofoto karte (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, 2013), LU ĢZZF WMS, skatīts 30.10.2016., pieejams <http://www.kartes.geo.lu.lv>. Kartoshēma sagatavota QGIS 2.12.3.

2.2. ALEJAS INVENTARIZĀCIJAS APRAKSTS

Eksperta atzinums ir balstīts uz Alejas inventarizācijā (lauka apsekojumā) dabā konstatētajiem faktiem. Aleja apsekota 16.09.2016., laika periodā plkst. 16:19-16:51. Alejas apsekošanas laikā ir silts, daļēji apmācies laiks. Alejas apsekošanas sezona un laikapstākļi ir piemēroti nozīmīgāko alejas apdzīvojošo bezmugurkaulnieku sugu klātbūtnes konstatēšanai. **Alejas inventarizācijā galvenās mērķsugas bija lapkoku praulgrauzis *Osmoderma barnabita* (=emerita), spoža skudra *Lasius fuliginosus* un marmora rožvabole *Liocola marmorata***. Visas trīs minētās aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas ir saistītas ar dzīviem, augošiem dobumainiem kokiem, kas ir tipiskākais aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotops alejās.

Inventarizācijā bezmugurkaulnieku sugu uzskaitēm izmantota Natura 2000 teritoriju bezmugurkaulnieku monitoringa metodikā (Vilks u.c. 2013) detalizēti aprakstītā un aleju

inventarizācijai nedaudz modificētā bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotopu pārbaudes metode.

Uzskaites laikā eksperts lēnām pārvietojas pa aleju, apskata alejas kokus un mērķtiecīgi pārbauda īpaši aizsargājamajām sugām raksturīgos mikrobiotopus – vecus, dobumainus kokus, nokaltušus kokus, kokus ar sēņu augļķermeņiem u.c. (Telnov 2005, Vilks u.c. 2015). Mikrobiotopu pārbaudes mērķis ir aizsargājamo bezmugurkaulnieku pieaugušo indivīdu, kāpuru vai sugām raksturīgo darbības pēdu (kāpuru ekskrementu, vaboļu izskreju, sasveķojuma) meklēšana. Marmora rožvaboles klātbūtne atzīmēta tikai tādās situācijās, kad atrastas pieaugušās vaboles, to atliekas vai kāpuri. Atzinuma autora ieskatā, marmora rožvaboles klātbūtne nav pārliecinoši pierādāma, balstoties tikai uz kāpuru ekskrementiem, jo tie ir līdzīgi citu rožvaboļu sugu kāpuru ekskrementiem, un dažādas rožvaboļu sugas var apdzīvot vienu un to pašu atradni, vienu un to pašu koku dobumu. Īpaši aizsargājamo sugu atrašanās gadījumā, atradnes kartētas un, izmantojot GPS uztvērēju Trimble Juno 3B, atzīmētas to ģeogrāfiskās koordinātes.

Inventarizācijā noteikts, vai Alejā ir sastopama lapkoku praulgrauža (un citu kopā ar šo sugu dzīvojošo aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu) dzīvotne, kuras detalizēts apraksts ir sniegts pārskatā par Biotopu direktīvā iekļautajām un Latvijā sastopamajām bezmugurkaulnieku sugām (Vilks u.c. 2015). Dzīvotnes kvalitātes stāvokļa raksturošanai izmantoti šādi parametri – vecu, dobumainu platlapju koku klātbūtne (1), dobumaino koku daudzums (2), telpiskais izvietojums (3) un apgaismojuma apstākļi (4), kā arī platlapju koku paaudžu skaits (5). Visi konstatētie dobumainie koki, neatkarīgi no dobumu izmēriem, kartēti un, izmantojot GPS uztvērēju Trimble Juno 3B, atzīmētas to ģeogrāfiskās koordinātes. Papildus atzīmēti vēl citi dažādām aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgu mikrobiotopu parametri – atsegtas koksnes, sēņu augļķermeņu, sirseņu ligzdu un sulojošo koku klātbūtne.

Aleja dažādos rakursos nofotografēta, iegūstot vispārīgas kopskata un Alejā raksturīgāko aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu mikrobiotopu tuvplāna fotogrāfijas.

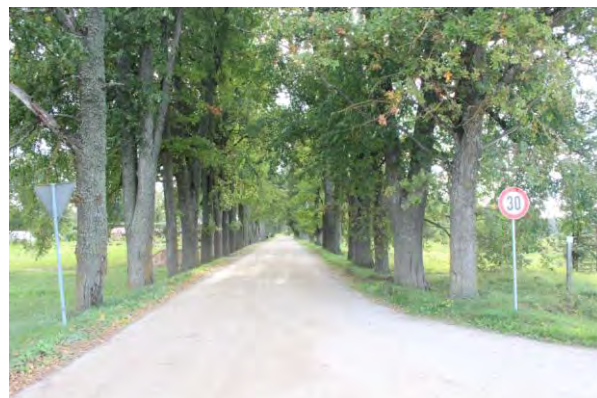
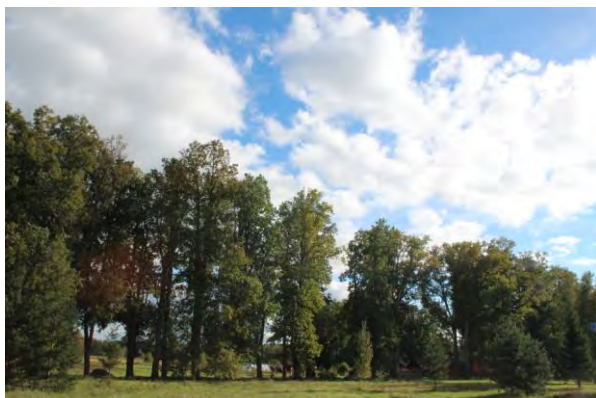
2.3. KAMERĀLĀS DATU ANALĪZES APRAKSTS

Apkopota visa zinātniskajā literatūrā (“Latvijas Entomologs”, Telnov D. un Telnov D. u.c. (2001-2016); “Baltic Journal of Coleopterology”, Barševskis A. u.c.; “Acta Biol. Univ. Daugavp., Barševskis A. u.c.) pieejamā informācija par Alejā jau iepriekš zināmajām īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku (lielākoties vaboļu) sugu atradnēm. Pārbaudīta DAP Ozols un dabas novērojumu portālā Dabasdati.lv esošā informācija. Alejas inventarizācijas laikā iegūtie GIS dati (aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradņu koordinātes, dobumaino koku koordinātes) apstrādāti QGIS 2.12.3. programmā. Izmantota LKS-92 koordinātu sistēma. Dobumaino koku telpiskā novietojuma, funkcionālās sasaistes raksturošanai, ap katru dobumaino koku atrašanās vietu konstruēta 300m buferzona (atbilstoši zinātniskās literatūras datiem šādā attālumā parasti spēj pārvietoties lapkoku praulgrauža pieaugušās vaboles). Aprēķināts dažādu Alejā sastopamu aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgu mikrobiotopu skaits. Lai noteiktu Alejas izolācijas pakāpi lapkoku praulgrauža dzīvotņu kontekstā, izmantojot DAP Ozols datus, noskaidrota tuvākā zināmā lapkoku praulgrauža atradne un aprēķināts attālums līdz tai. Lapkoku praulgrauža dzīvotnes kontekstā, kamerāli izvērtēta Alejas tuvākā apkārtnē, balstoties uz ortofoto karšu, mežaudžu plānu informāciju.

3. VISPĀRĪGS ALEJAS UN TAI PIEGUĻOŠĀS TERITORIJAS RAKSTUROJUMS

Vispārīgs vizuāls priekšstats par Aleju iegūstams, iepazīstoties ar 2.attēlu. Aleja ir aptuveni 180m gara. Alejā aug galvenokārt bioloģiski veci, slaidu dimensiju, samērā blīvi stādīti platlapju koki – ozoli, liepas un oši. Alejai kopumā ir raksturīga izteikta, tipiska “tunelveida” struktūra, kociem apakšējie zari ir apzāģēti. Gan vienā, gan pretējās ceļa pusēs augošajiem kociem saskaras vainagi, tomēr atsevišķās vietās Alejā ir arī pārrāvumi, palikuši nocirsto koku celmi. Aleja novietota uz līdzena reljefa, pie neliela grants ceļa. Koki aug tuvu ceļa braucamajai daļai, daļai no kokiem ir nobrāzta stumbra pamatnes miza. Alejas apsekošanas laikā uz ceļa novērota vidējas intensitātes transportlīdzekļu kustība. Aleja atrodas apdzīvotā vietā, Jaunsmiltēnē, vienā Alejas pusē tai pieguļ blīva

dzīvojamā apbūve, otrā pusē – atklātas lauksaimniecības zemes. Jaunsmiltenē pie šī paša ceļa atrodas vēl nelieli aleju posmi, apkārtnē nelielā platībā sastopama parkveida ainava ar savrup augošiem platlapju kokiem (3.attēls).

2.attēls. Vispārīgs Jaunsmiltenes alejas izskats. Neliela aleja, ar slaidiem, blīvi stādītiem platlapju kokiem. Alejā aug bioloģiski veci, dobumaini, saules labi izgaismoti koki. Aleja ir tipiska prioritāri aizsargājamā lapkoku praulgrauža *Osmoderma barnabita* dzīvotne. Apakšā pa kreisi – dobumaina liepa ar v-veida stumbru, apakšā pa labi – novājināts, tomēr vēl dzīvs, augošs koks, ar saglabājušos lapotni koka vainaga augšējā daļā. Foto: Kristaps Vilks, 2016.

3.attēls. Jaunsmiltenes alejas tuvumā atrodami parkveida biotopi ar dobumainiem kokiem (pa kreisi) un citi aleju posmi (pa labi). Papildus apsekotajā alejā ir daudz atmirušās koksnes, īpaši resnu zaru veidā. Foto: Kristaps Vilks, 2016.

4. ALEJAS INVENTARIZĀCIJAS REZULTĀTI

4.1. KONSTATĒTĀS ĪPAŠI AIZSARGĀJAMĀS BEZMUGURKAULNIEKU SUGAS

Alejas apsekošanā īpaši aizsargājamas bezmugurkaulnieku sugas nav konstatētas. Liepu dobumos atrasti nenoteiktu rožvaboļu sugu kāpuru ekskrementi, tomēr apstiprināt marmora rožvaboles *Liocola marmorata* klātbūtni nebija iespējams. Ārpus Alejas, Jaunsmiltenes apdzīvotās vietas malā, papildus apsektas aleju posmā uz viena koka atrasta viena dabisko meža biotopu bezmugurkaulnieku indikatorsuga – četrplankumu sēņgrauzis *Mycetophagus quadripustulatus* (4.attēls).

4.2. KONSTATĒTĀS ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO BEZMUGURKAULNIEKU SUGU DZĪVOTNES

Aleja ir tipiska lapkoku praulgrauža dzīvotne (un citu ar lapkoku praulgrauzi saistītu, dobumainos kokus apdzīvojošo aizsargājamo sugu – marmora rožvaboles, spožās skudras utt. dzīvotne), jo Alejā ir sastopami bioloģiski vecu, dobumainu platlapju koku (2.attēls). Kopumā inventarizācijā uzskaitīti 12 dobumaini koki aizsargājamajā Alejā un vēl 10 koki papildus apsekotajā alejā, katrs no tiem atrodas ne tālāk kā 300m līdz kādam citam dobumainam kokam (4.attēls). Lielāks dobumaino koku skaits atrodas Alejas ziemeļu galā. Galvenokārt ir sastopami koki ar nelieliem dobumiem, lielu dobumu ir salīdzinoši maz. Kopumā alejai ir raksturīgi diezgan labi izgaismoti platlapji, lai gan koki ir samērā blīvi stādīti, tomēr apakšējie zari ir nozāģēti. Alejā ir tikai vienas paaudzes (veci) platlapju koki.

Papildus atzīmēti šādi aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgi mikrobiotopi – alejā atsevišķiem kokiem ir zema vitalitāte un daudz atmirušās koksnes lielu dimensiju zaru formātā. Alejā pieejami sulojoši koki, koki ar atsegtu koksni, koki ar sabiedrisko plēvspārņu ligzdām, koki ar sēņu augļķermeņiem. Kopumā uzskaitīti vismaz pieci aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām nozīmīgi substrāti.

5. KAMERĀLĀS DATU ANALĪZES REZULTĀTI

Atbilstoši DAP Ozols informācijai (skatīts 30.10.2016.), **Alejā iepriekš konstatēta lapkoku praulgrauža *Osmoderma barnabita* klātbūtne.** Dabasdati.lv datubāzē nav atrodama informācija par Alejā līdz šim konstatētām īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradnēm (skatīts 30.10.2016.). Zinātniskajā literatūrā atzīmēts, ka **Alejā konstatēta aizsargājamā marmora rožvabole *Liocola marmorata*** (Telnov et al. 2006), tomēr konkrēta atradne, ģeogrāfiskās koordinātes nav norādītas.

Atbilstoši DAP Ozols datiem, tuvākā zināmā lapkoku praulgrauža atradne atrodas aptuveni 8km attālumā. Plašākā apkārtnē ir diezgan daudz bioloģiski vecu koku, tādēļ iespējams, ka arī tuvāk ir pieejamas vēl neapzinātas lapkoku praulgrauža atradnes. Kamerāla ortofoto karšu informācijas analīze liecina, ka tuvākajā apkārtnē (<300m) atrodas vēl citas potenciālas lapkoku praulgrauža dzīvotnes (3.attēls).

6. ALEJAS NOZĪME ĪPAŠI AIZSARGĀJAMO BEZMUGURKAULNIEKU SUGU KONTEKSTĀ

Apkopojot Alejas inventarizācijā un kamerālajā datu analīzē iegūtos rezultātus, jāsecina, ka pašlaik **Alejā ir konstatētas divas īpaši aizsargājamā bezmugurkaulnieku sugas - marmora rožvabole un lapkoku praulgrauzis**, diemžēl nevienu no šīm sugām nav izdevies atkārtoti atrast lauka inventarizācijas laikā. Marmora rožvabole ir izplatīta visā Latvijā, taču sastopama diezgan reti. Pašlaik DAP Ozols ir informācija par 45 marmora rožvaboles atradnēm, savukārt Dabasdati.lv datubāzē – 19 atradnēm (skatīts 30.10.2016.). Lapkoku praulgrauzis ir reti sastopama, prioritāri aizsargājama vaboļu suga. Latvijā pašlaik tam ir nelabvēlīgs aizsardzības stāvoklis (Anonīms 2013a, Anonīms 2013b). Marmora rožvabole un lapkoku praulgrauzis ir sastopami līdzīgās dzīvotnēs, kas saistītas ar bioloģiski veciem platlapju koku dobumiem, pamatā saules vairāk vai mazāk labi izgaismotās teritorijās. Netālu no Alejas papildus atrastais četrplankumu sēņgrauzis, kas ir viena no plašāk izplatītajām dabisko meža biotopu sugām Latvijā, liecina, ka šajā apkārtnē ir piemērotas dzīvotnes arī ar koksnes sēnēm saistītām retām bezmugurkaulnieku sugām. Domājams, ka četrplankumu sēņgrauzis ticami sastopams arī aizsargājamajā Alejā, jo arī tur ir pieejami koki ar sēņu augļķermeņiem.

4.attēls. Jaunsmiltenes aleja, īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu atradņu un dzīvotnes elementu telpiskā izvietojuma kartoshēma, atbilstoši 2016.g. inventarizācijas un kamerālās analīzes rezultātiem (LKS-92 koordinātu sistēma, ar baltu bultu norādīts ziemeļu virziens). Paskaidrojumi: dzeltenas krāsas aplīši – dobumainie koki, sarkanas krāsas aplīši – inventarizācijā konstatētās īpaši aizsargājamo/reto bezmugurkaulnieku sugu atradnes (četrplankumu sēngrauzis *Mycetophagus quadripustulatus*), ar sarkanu līniju parādītas Jaunsmiltenes alejas robežas, ar dzeltenām līnijām – aizsargājamajām bezmugurkaulnieku sugām potenciāli nozīmīgas alejas, ar zilu līniju – 300m buferjosla ap uzkartētajiem dobumainajiem kokiem. Alejas robežu dati: Dabas aizsardzības datu pārvaldības sistēma "Ozols" (skatīts 30.10.2016.). Pamatnes dati: 5.etapa ortofoto karte (Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra, 2013), LU ĢZZF WMS, skatīts 30.10.2016., pieejams <http://www.kartes.geo.lu.lv>. Kartoshēma sagatavota QGIS 2.12.3.

Alejas teritorijā ir tipiska prioritāri aizsargājamā lapkoku praulgrauža dzīvotne, par ko liecina dobumainu koku klātbūtne. Kopumā Alejā uzskaitīti tikai 12 dobumaini koki, kas ir ļoti maz. Papildus apsekotajā alejā uzskaitīti vēl 10 dobumaini koki. Kopējais dobumaino koku skaits ir vairāk nekā piecas reizes mazāks par šādu koku skaitu, kas nepieciešams lapkoku praulgrauža populācijas pastāvēšanai ilgtermiņā (Bāra u.c. 2015.). Jādomā, ka papildus dobumaini koki Jaunsmiltēnē ir pieejami neapsekotajās teritorijās, piemēram, parkveida biotopā (3.attēls), kas pieguļ Alejai dienvidrietumu stūrī un labi redzams ortofoto kartē (4.attēls). Tajā pašā laikā ir maz ticams, ka kopējais dobumaino koku skaits tuvotos minimāli nepieciešamajam, tādēļ šī lapkoku praulgrauža atradne ilgtermiņā nav perspektīva. Papildus dzīvotnes kvalitāti negatīvi ietekmējoši faktori ir Alejas koku vienvecuma struktūra, tādēļ attālākā nākotnē sagaidāms, ka dobumaino koku skaits kļūs vēl mazāks. Alejai tieši līdzās, koku vainaga projekcijās atrodas dzīvojamā apbūve, kas nosaka augstu bīstamu koku problēmsituāciju veidošanās risku. Kā pozitīvi dzīvotnes kvalitāti ietekmējošu faktoru jāpiemin dobumaino koku funkcionālā sasaiste, jo gan Alejā, gan papildus apsekotajā ceļa posmā uzskaitītie dobumainie koki atrodas lapkoku praulgrauža vidējā pārvietošanās attāluma robežās, tādēļ sugai ir aizsniedzami. Tajā pašā laikā plašākā teritorijā, tuvākā zināmā sugas atradne ir novietota diezgan tālu, kas liek domāt par relatīvi augstu atradnes izolācijas pakāpi. Alejā koki ir saules diezgan labi izgaismoti. Ņemot vērā augstāk minētos faktorus, Alejā sastopamajai lapkoku praulgrauža dzīvotnei ir zema līdz viduvēja kvalitāte. Pašlaik lapkoku praulgrauzim Latvijā ir nelabvēlīgs aizsardzības stāvoklis (Anonīms 2013a, Anonīms 2013b). Tā kā aptuveni puse no populācijas apdzīvo atklātā kultūrainavā esošos parkus, alejas un apstādījumus (Telnov 2005), ir ļoti būtiski saglabāt šīs sugas dzīvotnes alejās (Telnov, Matrozis 2012), arī tad, ja pastāv tādi negatīvi dzīvotnes kvalitāti ietekmējoši faktori kā augsta izolācijas pakāpe vai nepietiekams dobumaino koku skaits.

Alejai ir nozīme arī citu aizsargājamo un retu bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanā, jo tajā ir daudz dažādu šādām sugām nozīmīgu mikrobiotopu, to skaitā – atmirušā koksne (lielu dimensiju zari). **Kopumā pašlaik vērtēju, ka Alejai ir būtiska nozīme aizsargājamo bezmugurkaulnieku saglabāšanas kontekstā.**

7. REKOMENDĀCIJAS TURPMĀKAJAI ALEJAS APSAIMNIEKOŠANAI

Alejai noteikti ir saglabājams aizsargājamas alejas, dabas pieminekļa statuss. Ņemot vērā Alejas nozīmi aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanā, rekomendēju plānot šādus teritorijas apsaimniekošanas pasākumus:

1. **Alejā saglabājami visi dobumainie koki.** Jāatzīmē, ka arī nelieli, no ārpuses grūti pamanāmi dobumi var būt piemērota marmora rožvaboles, melnās praulvaboles, lapkoku praulgrauža un citu retu, aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu dzīves vieta. Bezmugurkaulnieku daudzveidībai nozīmīgi ir lieli koku dobumi, īpaši, ja tajos ir liels praulu daudzums. Dobumus nedrīkst aizmūrēt, mehāniski norobežot. Nepieciešama regulāra sadzīves atkritumu (pašlaik to nav daudz) izvākšana no dobumiem.
2. **Pašlaik nav nepieciešami speciāli pasākumi labākai Alejas koku ilgmūžības nodrošināšanai.** Tomēr nākotnē tāda nepieciešamība var rasties, tāpēc nepieciešama arborista konsultācija. Alejā ir sastopami dobumaini koki ar v-veida stumbru (2.attēls), šādi koki ir pakļauti lielākam nolūšanas riskam, tādēļ var būt nepieciešama atsaišu izmantošana abu stumbra daļu nostiprināšanai.
3. Cilvēku veselībai un dzīvībai, kā arī transportlīdzekļu satiksmei bīstamu koku izveidošanās situācijās nepieciešams apsvērt, kādas alternatīvas pastāv koku saglabāšanas nodrošināšanai. Ja nepieciešams koku nozāgēt, vajadzīgs Dabas aizsardzības pārvaldes saskaņojums, rekomendējama bezmugurkaulnieku jomas eksperta klātbūtne, lai nozāgējamā koka stumbrā potenciāli esošos aizsargājamo bezmugurkaulnieku individuus varētu pārvietot uz citiem Alejas kokiem. Ja pastāv tāda iespēja, koku zāgēšanas gadījumā saglabājami augsti (>3m) celmi. Nokaltušu koku augstie celmi ir mazāk bīstami, ja tiek nozāgēti lielie zari. Nokaltušu koku stumbeņi dažus gadus (3-4 gadi) ir saglabājami. Šādā veidā tiek nodrošināts, ka savu attīstību var iziet dobumos dzīvojošo bezmugurkaulnieku

kāpuri. Tāpat nokaltuši koki ar mizu ir nozīmīga dzīvotne aizsargājamajām saproksilajām sugām, daudzas no kurām ir saistītas ar nokaltušiem kokiem, kamēr tiem nav nolobījusies miza. Pēc tam nokaltušu koku loma aleju bezmugurkaulnieku daudzveidības saglabāšanā samazinās. Īpaši jāatzīmē, ka Alejā ir koki ar atmirušiem zariem un zemu vitalitāti, tomēr joprojām augoši – no bezmugurkaulnieku daudzveidības viedokļa šādus kokus Alejā ir jāsaglabā, atbilstoši veicot koka vainaga kopšanas darbus (arborista kompetence).

4. **Rekomendējama jaunu platlapju (liepu vai ozolu) stādīšana posmos, kur Alejā izveidojušies pārrāvumi un ir brīva telpa starp vienā ceļa pusē augošiem vecajiem kokiem.**
5. **Rekomendējama turpmāka Alejas izpēte**, pielietojot lapkoku praulgrauža feromonu slazdu metodi. Izpētes mērķis – pārliecināties, vai Alejā ir pastāvīga šīs sugas klātbūtne, jo vienreizējā alejas apsekošanā grūtāk atrodamu (slēpts dzīvesveids u.c.) sugu atrašana ne vienmēr ir iespējama. Nepieciešams noskaidrot, cik lapkoku praulgrauzim piemērota ir Alejai pieguļošā parkveida biotopa teritorija. Metode ir vienkārša, aprakstīta Natura 2000 teritoriju bezmugurkaulnieku monitoringa metodikā (Vilks u.c. 2013), un to var īstenot Dabas aizsardzības pārvaldes darbinieki bez speciālas bezmugurkaulnieku eksperta klātbūtnes.

8. PAŠREIZĒJO ALEJAS ROBEŽU IZVĒRTĒJUMS

Rekomendēju izskatīt iespēju aizsargājamās alejas statusu piešķirt arī inventarizācijā papildus apsekotajai alejai (4.attēls). Pašlaik aizsargājamajā Alejā ir mazs kopējais dobumaino koku skaits. Ņemot vērā to, ka Alejā konstatēta lapkoku praulgrauža klātbūtne, vajadzētu meklēt risinājumus šīs sugas dzīvotnes kvalitātes uzlabošanai. Papildus apsekotajai alejai atšķirībā no pašlaik apsekotās Alejas, ir mazāka dažādu konflisituāciju veidošanās varbūtība, jo tā atrodas Jaunsmiltenes malā, kur līdzās nav dzīvojamās apbūves, tādēļ ir augstāks bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas potenciāls.

9. SECINĀJUMI

Atbilstoši pašreizējam zināšanu līmenim, Jaunsmiltenes alejai ir būtiska nozīme īpaši aizsargājamo bezmugurkaulnieku sugu saglabāšanas kontekstā. Šeit konstatētas divas īpaši aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas – marmora rožvabole rožvabole un lapkoku praulgrauzis. Alejā ir tipiska, diemžēl diezgan zemas līdz viduvējas kvalitātes lapkoku praulgrauža dzīvotne. Alejai ir saglabājams dabas pieminekļa, aizsargājamās alejas statuss. Alejā ir saglabājami dobumaini koki, veicināma šo koku ilgmūžība, regulāri izvācami atkritumi no koku dobumiem. Aleja ir atjaunojama, brīvajā telpā starp vecajiem kokiem stādami jauni, rekomendējami – liepas. Izvērtējams priekšlikums aizsargājamās alejas statusu piešķirt arī papildus apsekotam šī paša ceļa posmam Jaunsmiltenes ciema malā. Piezīme: Jaunsmiltenes alejai var būt vēl citas bioloģiskās daudzveidības (dabas), kultūrvēsturiskās vai citas vērtības, kas nav šī eksperta atzinuma kompetencē.

10. IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

Anonīms 2013a. Ziņojums Eiropas Komisijai par biotopu (dzīvotņu) un sugu aizsardzības stāvokli Latvijā. Novērtējums par 2007.-2012.gada periodu.

http://www.daba.gov.lv/public/lat/dati1/zinojumi_eiropas_komisijai/

Anonīms 2013b. Ziņojums Eiropas Komisijai par biotopu (dzīvotņu) un sugu aizsardzības stāvokli Latvijā. Novērtējums par 2007.-2012.gada periodu.

http://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=/lv/eu/art17/envuc1kdw/LV_species_reports-131018-113252.xml&conv=354&source=remote#1084BOR

Auniņš A. (red.) 2013. Eiropas Savienības aizsargājami biotopi Latvijā. Noteikšanas rokasgrāmata. 2.papildinātais izdevums. Rīga, Latvijas Dabas fonds, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 320 lpp.

Bāra J., Nitcis M., Lārmanis V., Valainis U. 2015. Parkveida pļavu un ganību aizsardzības plāns. Daugavpils, Daugavpils Universitātes Dzīvības zinātņu un tehnoloģiju institūts, 86 lpp.

Ek T., Auziņš R., Suško U. 2002. Mežaudžu atslēgas biotopu inventarizācija. Metodika. Latvija, Valsts Meža dienests, Östra Götaland Mežu pārvalde, Zviedrija, 76 lpp.

Telnov D. 2005. Lapkoku praulgrauža *Osmoderma eremita* (Scopoli, 1763) sugas aizsardzības plāns. Rīga, Latvijas Entomoloģijas biedrība, 100 lpp.

Telnov D., Fagerstrom Ch., Gailis J., Kalniņš M., Napolov A., Piterāns U., Vilks K. 2006. Contributions to the Knowledge of Latvian Coleoptera. 5. Latvijas Entomologs, 43: 78-125.

Telnov D., Matrozis R. 2012. Cultural heritage at the service of nature conservation: *Osmoderma barnabita* Motschulsky, 1845 (Coleoptera: Scarabaeidae) migration corridor in Rīga, Latvia. Latvijas Entomologs, 51: 63-79.

Vilks K. (red.) 2013. Bezmugurkaulnieku monitoringa metodika Natura 2000 teritorijās. Rīga, Latvijas Entomoloģijas biedrība, 65 lpp.

Vilks K. (red.) 2015. Latvijā sastopamās Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamās bezmugurkaulnieku sugas. Rīga, Latvijas Entomoloģijas biedrība, Dabas aizsardzības pārvalde, 96 lpp.

Kristaps Vilks,

sertificēts biotopu un sugu aizsardzības jomas eksperts

ar specializāciju par bezmugurkaulniekiem un meža un virsāju biotopiem

(DAP sertifikāts Nr. 10, derīgs līdz 25.03.2019.)

Kontaktinformācija:

tālrunis: 26513497

e-pasts: kristaps.vilks@lu.lv